

Sodankylän kalatalousalue
Lokka- Porttipahta kalatalousalue
Lapin Vapaa-ajankalastajat ry

LAUSUNTO

Ympäristöministeriö on pyytänyt lausuntoa hallituksen esityksen luonnoksesta vuoden 1923 luonnonsuojelulain nojalla perustettuja, kansallispuistoja ja eräitä suojelualueita koskevien lakien muuttamisesta (diaarinumero VN/1381/2022) 23.8.2022 mennessä.

Sodankylän ja Lokka-Porttipahdan kalatalousalueet sekä Lapin Vapaa-ajankalastajat ry pitävät tärkeänä, että suojelualueiden rauhoitussäännökset päivitetään ajan tasalle. Pidämme myös erittäin tärkeänä, että suojelualueiden käytön osalta paikallisten asukkaiden ja eri toimijoiden tarpeet otetaan huomioon. Korostamme, että suojelualueiden rauhoitussäännöksiä päivittämisellä ei saa kaventaa tai heikentää kunnassa vakituisesti asuvien henkilöiden oikeutta mm. metsästää, kalastaa, marjastaa, sienestää, liikkua, retkeillä, leiriytyä, pyöräillä ynnä muuta. Lisäksi tulee säilyttää sovitut maastoliikenneoikeudet jo sovitulla reiteillä kalastukseen ja metsästyksen.

Tässä lausunnossamme pyydämme erityisesti kiinnittämään huomiota Sodankylän kuntalaisten viehekalastuksen palauttamiseen vastaamaan vuoden 2017 tilannetta Urho Kekkosen kansallispuistossa Tuulomajoen vesistöalueella Suomi – Luttojoella.

Sodankylän kuntalaisten kalastus UK-kansallispuistossa lohen ja taimenen nousualueilla

Ennen nykyisen kalastuslain (379/2015) voimaantuloa kuntalaisten oli mahdollista kalastaa alueella Metsähallituksen kausiluvalla alueen kalastusta koskevien yleisten lupaehtojen mukaisesti ilman aika- ja vuorokausirajoituksia. Tämä mahdollisti kuntalaisten retkeilyn ja kalastuksen alueella vapaasti oman aikataulun ja mahdollisuuksien mukaan.

Nykyisen kalastuslain voimaantulon jälkeen Metsähallitus muutti kuntalaisten kalastusta UK-kansallispuistossa lohen ja taimenen nousualueilla Tuulomajoen vesistöalueella Sodankylän kunnan puoleisella osalla Suomi- ja Luttojoella niin, että tämä käytäntö lopetettiin kokonaan.

Nykyisen tilanteen lisäksi on Urho Kekkosen kansallispuiston lain VN/1381/2022 päivittämisessä ja valmistelutyössä hyvä tietää myös taustoista, vaiheista ja käytännöstä vanhan kalastuslain (286/82) aikana.

Alueen kalataloudellisesta merkityksestä

Alueella oleva Luttoon laskeva Suomujoen vesistö on erittäin tärkeä Nuorttijärven taimenen lisääntymisalue. Vesistöalue on ollut vanhastaan tärkeä sodankyläläisten kalastus- ja virkistysalue. Alueen vaeltava taimenkanta oli 1990-luvulle tultaessa jopa uhanalainen. Tilanne saatiin Metsähallituksen tutkimuksen (RKTL), Lokan ja Porttipahdan kalastusalueen, paikallisten

aktiivikalastajien sekä Lapin Vapaa-ajankalastajat ry:n välisellä yhteistyöllä 2000 -luvun alussa vähitellen korjaantumaan. Erityisen tärkeä kansalaisrooli oli Sodankylän perhokalastajat ry:llä, joka oli alusta asti aloitteellinen ja toimi osaltaan aktiivisesti tilanteen korjaamiseksi. Alueelle laadittiin Metsähallituksen ja kalastusalueen yhteistyönä kalastussääntö, joka ohjasi kalastusta ja kalastusjärjestelyitä. Kaikenlaisen kalastuksen ulkopuolelle rajattiin tärkeät poikastuotantoalueet, muun muassa Muorravaarakka ja Kulasjoki. Kalastusaikoja ja pyyntimenetelmiä luvallisilla alueilla tarkastettiin. Kaikki kalastusta ja kalakantojen hoitoa koskevat ratkaisut perustuivat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) tutkimukseen, jota myös Lokan ja Porttipahdan kalastusalue osaltaan rahoitti. Sääntelytoimet alkoivat tuottaa tulosta ja Tuulomajoen vesistöalueen arvokkaat vaelluskalakannat lähtivät syvästä taantumasta voimakkaaseen nousuun. On merkillepantavaa, että tutkimus ei ole missään vaiheessa todennut paikallisten harjoittaman kalastuksen olleen uhka vaelluskalannoille. Sen sijaan paikallisten kalastajien läsnäolo lisäsi ilmoituksia salakalastuksesta, kielletyistä pyyntimuodoista ja muista rikkeistä alueella, jossa valvontaa ei käytännössä muuten ole. Tämä oli erittäin tärkeä valvontaa tehostava ja vapaaehtoinen paikallinen resurssi.

Sodankylän kuntalaisten kalastusoikeus ja kalastusjärjestelyt vuoteen 2017

Sodankylän kuntalaisilla on ollut UK-kansallispuiston perustamissääntöön perustuva oikeus harjoittaa kalastusta/viehekalastusta ja metsästää kansallispuistossa Sodankylän kuntaan kuuluvalla alueella. On tärkeä muistaa, että kansallispuistoa perustettaessa lähdettiin periaatteesta, että kuntalaisten kalastus- ja metsästysoikeudet säilytetään siinä laajuudessa, kuin ne silloin olivat, sillä alue on ollut vanhastaan sodankyläläisten kalastus- ja virkistysalue, jo ennen kansallispuiston perustamista.

Tahtotila on kirjattu asetukseen Urho Kekkosen kansallispuistosta 4.3,1983/229 mm. seuraavasti:

2§ Urho Kekkosen kansallispuistossa on 1§:n säännösten estämättä sallittu:

Kohta 10: ..kalastus ja paikallisille asukkaille metsästys.

Järjestyssäännössä voidaan antaa muiden kuin paikallisten asukkaiden harjoittamaa kalastusta koskevia rajoituksia.

Laki Urho Kekkosen kansallispuistosta 4.3.1983/228

6§ Luonnonsuojelulain 2§:n 2 momentin nojalla kansallispuiston rauhoittamiseksi annettavat määräykset eivät estä paikallisia asukkaita harjoittamasta kalastusta, metsästystä tai poronhoitoon taikka niihin liittyviä tehtäviä.

Alueen kalastusjärjestelyistä, valvonnasta ja lupa-asioista on vastannut Metsähallitus. Kuten edellä on jo mainittu, ennen nykyisen kalastuslain voimaantuloa oli Sodankylän kuntalaisten kalastus UK-kansallispuistossa kotikunnan alueella sallittua Metsähallituksen maksullisella kausiluvalla. Inarilaisille vastaava lupa Inarin kunnan puolella oli maksuton.

Nykyinen tilanne

UK-kansallispuiston voimassa olevassa järjestyssäännössä 23.2.2017 mainitaan kalastuksesta seuraavaa:

[Kalastus] Sallittu kalastuslain sekä kulloinkin voimassa olevien kalastussäännön, käyttö- ja hoitosuunnitelman, kiintiöpäätöksen ja Metsähallituksen lupaehtojen mukaisesti.

Kalastuslain muutoksen seurauksena Metsähallitus kiintiöi lohen ja taimenen nousualueen kalastuslupien kokonaismäärän lupa-alueittain ja samalla Sodankylän kuntalaisten erityisasema kausilupien myöntämisessä päättyi. Metsähallituksen mukaan menettely perustuu voimassa olevaan *kalastuslakiin*.

Mielestämme em. Metsähallituksen menettely on sivuuttanut Urho Kekkosen kansallispuistosta vuonna 1982 annetun lain (6§) ja luonnonsuojelulain 2§:n 2 momentin perusteella asetuksella annetun UK-kansallispuistoa koskevien rauhoitusmääräysten perustelut sekä jättänyt huomioimatta tahtotilan, ettei paikallisten oikeuksia heikennetä.

Lupa-alueiden kiintiöittäminen ja paikallisen väestön kalastuksen kausiluvan poistaminen Suomu-Luttojoelta ei perustu myöskään mihinkään kalataloudellisiin syihin. Menettely oli Metsähallitukselta yksipuolista ja aiemmasta käytännöstä sekä kuntalaisista piittaamatonta sanelupolitiikkaa, ja toimenpiteenä erityisen tuomittavaa. Metsähallitus järjesteli asian kalastusalueelta täysin salassa. Kalastusalueen hallituksen jäsenet toimivat virkavastuulla, joten näkisimme edelleen, että yhdessä/yhteistyössä sovitaan ja päätetään alueiden kalastusjärjestelyistä. Olimme tätä ennen yhdessä laatineet ylimenokauden kalastussäännön vuodeksi UK-kansallispuistoon. Tässä yhteydessä Metsähallituksen edustaja ei yhtään informoinut kalastusaluetta siitä, miten jatkossa menetellään. Mainittakoon, että Metsähallituksen edustaja toimi kalastusalueen hallituksen puheenjohtajana.

Uuden ja nykyisen käytännön aikana määräkiintiöidyt vuorokausiluvat ovat olleet hakumenettelyn kautta myynnissä kaikille. Menettely koskee kaikkia, myös kuntalaisia. Kalastuslupia on ollut saatavilla rajoitettu määrä, mistä syystä kaikki halukkaat sodankyläläiset eivät ole päässeet kalastamaan haluamaansa aikana tai ollenkaan.

Myös vuoden 2017 järjestyssääntöä on tulkittu vastoin sitä alkuperäistä kuntalaisten tahtotilaa, joka oli puiston perustamisen lähtökohta.

Paikallisen väestön asettaminen samaan asemaan kuin muu väestö, on katsottu olevan ristiriidassa paitsi puiston perustamisessa sovittujen periaatteiden kanssa, myös rajoittavan alueen perinteiseen paikalliskulttuurin kuuluvan elämänmuodon harjoittamista.

Edellä kuvattu kalastuslupien kiintiöinti hakumenettelyineen on koettu paikallisväestön keskuudessa erittäin kielteiseksi, kalastuksen valvonnan kannalta erittäin huonoksi ja kalakantojen tulevaisuuden kannalta haitalliseksi muutokseksi. On huolestuttavaa, että vallitseva tilanne on muuttamassa kalastuskulttuuria huonompaan suuntaan; salakalastus rauhoitetuilla alueilla on lisääntynyt eivätkä paikalliset koe enää alueen vaeltavan taimenkannan tilasta huolehtimista omaksi asiakseen siinä määrin kuin ennen.

Heti kalastuslain uudistuksen jälkeen tilanne oli sama Tuulomajoen vesistössä Luttojoella Inarin puolellakin, kuten koko Ylä- Lapiassa, mutta voimakkaan vastustuksen myötä lakia nopeasti muutettiin koskien koko Ylä- Lappia ja nyt inarilaiset saavat kalastaa ilman kiintiöitä Metsähallituksen omakustanteisella kausiluvalla saman vesistön UK-kansallispuiston Inarin puoleisella osalla. Kun Sodankylän kuntalaisilla vastaavaa oikeutta saman vesistön Sodankylän puoleisella osalla ei ole, on ihmiset asetettu selkeästi eriarvoiseen asemaan.

Lokka-Porttipahta kalatalousalue esitti 24.2.2020 myös maa- ja metsätalousministeriölle, että tämä selvittäisi ja korjaisi selkeän vääristymän, ettei UKK-puiston laissa olevaa paikallisten kalastusoikeutta ole haluttu huomioida uudessa kalastuslaissa eikä myöhemminkään tehdyssä Ylä-Lapin kuntia koskevassa lain korjauksessa, vaikka se silloin olisi ollut mahdollista.

Mielestämme tässä ei ole toteutunut perustuslain meille suomaa oikeutta olla yhdenvertaisia muiden kansalaisten kesken ja katsomme, että maa- ja metsätalousministeriö on väistänyt myös sille kuuluvan vastuunsa hoitaa tilanne asiallisesti.

Sodankylän ja Lokka-Porttipahdan kalatalousalueet sekä Lapin Vapaa-ajankalastajat ry katsovat, että edellä olevat perustelut tulee olla pohjana kalastuksen järjestämiseksi myös Sodankylän pohjoisosissa, jossa harjoitettu perinteinen elämänmuoto ei poikkea miltään osin Ylä- Lapin kuntalaisten tavasta harjoittaa paikalliskulttuuriaan. On huomattava, että Urho Kekkosen kansallispuiston Sodankylän kunnan puoleinen alue sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella. Nykyinen käytäntö on siis ristiriidassa myös järjestyssäännössä mainittujen saamelaisten perustuslaillisten oikeuksien turvaamisen kanssa.

Keskustelutilaisuus Urho Kekkosen kansallispuistosta annetun lain muuttamisesta VN/13817/2022

Ympäristöministeriö järjesti laajan keskustelu- ja kuulemistilaisuuden koskien kansallispuistoa koskevan lainsäädännön muutosta ja valmistelua maakuntakierroksellaan 10.6.2022 Savukoskella. Tilaisuudessa luvattiin käsitellä paikallisten asukkaiden oikeutta harjoittaa viehekalastusta Urho Kekkosen kansallispuistossa sijaitsevalla Suomu- ja Luttojoella ja tehdä ratkaisu nykyisen tilan muuttamiseksi paremmaksi. Katsoimme, että viehekalastus tulee ratkaista myös sosiaalisesti kestäväällä tavalla tämän lain päivityksen yhteydessä. Paikallisten kalastusoikeudet tulee kirjata lakiin nyt. Keskustelutilaisuudessa todettiin, että nimenomaan kalastusta koskevat oikeudet tulisi kirjata lakiin ristiriitojen ja epäselvyyksien välttämiseksi. Näin myös paikalla sovittiin.

Kiitämme Ympäristöministeriötä siitä, että tämä järjesti alueen väestölle ja toimijoille rakentavan keskustelutilaisuuden, jossa oli mahdollista tuoda esille huomioon otettavia asioita ja muutostarpeita. Todettakoon, että aikanaan kalastuslain valmistelun yhteydessä vastaavaa tilaisuutta ei valitettavasti missään järjestetty.

Sodankylän ja Lokka-Porttipahdan kalatalousalueiden sekä Lapin Vapaa-ajankalastajat ry:n esitys

Edellä kerrotun lisäksi haluamme vielä erikseen painottaa niitä seikkoja ja perusteluita, jotka ovat olleet UK-kansallispuistosta annetun lain (1982) pohjalla.

Erityisen tärkeää on huomioida UK-kansallispuiston **lain perustelut**, joista selviää tarkemmin, mitä lakiin kirjatulla kalastusoikeus -kohdalla oikein on tarkoitettu. Puiston lakiin on nimittäin kirjattu ”6§ toinen momentti: *Ls-lain 2§:n 2 momentin nojalla kansallispuiston rauhoittamiseksi annettavat määräykset eivät estä paikallisia asukkaita harjoittamasta kalastusta, metsästystä tai poronhoitoa taikka niihin liittyviä tehtäviä*”.

Kirjaus on väljä ja tulkinnanvarainen, eikä siitä tule tarpeeksi selvästi ilmi lain alkuperäinen tarkoitus.

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi Urho Kekkosen kansallispuistosta, 1982, Vp. N:o 8 sanotaan seuraavaa:

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.

1. Lain perustelut:

6§ Kansallispuiston perustamisen tarkoituksena on rajoittaa alueen metsätaloudellista käyttöä ja ohjata alueelle suuntautuvaa retkeilyä ja matkailua. Kansallispuiston tavoitteiden saavuttaminen ei sen sijaan edellytä paikallisten asukkaiden harjoittamien toimintojen

rajoittamista. Kansallispuiston rauhoitusmääräykset annetaan luonnonsuojelulain 2§:n 2 momentin perusteella asetuksella. Kun jo puiston perustamisvaiheessa on paikallisille asukkaille tärkeitä, että heille varmistetaan mahdollisuus toimia alueella samalla tavalla kuin ennen suojelualueen muodostamista, ehdotetaan lakiin otettavaksi säännös, joka varmistaisi tämän seikan.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

- *...Rauhoitusmääräysten..... Näistä määräyksistä on tarkoitus kuitenkin säätää lähinnä paikkakunnan asukkaiden ja rajavartiolaitoksen toiminnan hyväksi lukuisia poikkeuksia. Niinpä olisivat sallittuja kaikki poronhoitoon liittyvät toimenpiteet. Paikallisten asukkaiden harjoittamaa metsästystä ei rauhoitusmääräyksillä rajoitaisi ja kalastuskin alueella olisi sallittua.*
- Tämä sama kirjaus on myös ”Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 24 hallituksen esityksen johdosta laiksi Urho Kekkosen kansallispuistosta, 1982 vp. LtVM n:o 24”

Lisäksi Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunut ”Lausunto no 9 Laki- ja talousvaliokunnalle, viimeinen kappale:

- *...luonnonsuojelulain 2§:n 2 momentin nojalla kansallispuiston rauhoittamiseksi annettavat määräykset eivät estäisi paikallisia asukkaita harjoittamasta kalastusta, metsästystä tai poronhoitoa taikka niihin liittyviä tehtäviä kansallispuiston alueella.” Tässä viitataan Inarin kuntalaisten nautintaperusteisiin oikeuksiin rinnastettavaa oikeutta kalastukseen, mutta voisi myös tulkita, että tahtotila on ollut, ettei paikallisten oikeuksia voi heikentää.*

Kalatalousalueet ja Lapin Vapaa-ajankalastajat ry huomauttavat, että nämä perusteet ovat edelleen täysin relevantteja eivätkä ne ole kansallispuiston olemassaolon aikana miltään osin muuttuneet.

Esitys:

Katsomme, että kausiluvalla tapahtuva paikallisten harjoittama viehekalastus Suomu- ja Luttojoella sekä Metsähallituksen lupaehtojen mukainen kalastus tulee palauttaa osana hallittua luonnonvaran hyödyntämistä ja Urho Kekkosen kansallispuiston erityispiirrettä, kuten se on ollut ennenkin, edellisen kalastuslain aikana.

Ensimmäisenä vaihtoehtona esitämme, että koko Suomujoki varataan kalastuksen osalta Sodankylän kuntalaisille, joiden on mahdollista ostaa Metsähallituksen kausilupa. Kalastusluvan puitteissa voi yleisten lupaehtojen mukaisesti kalastaa vapaasti kalastuskauden aikana. Lupa on omakustannushintainen.

Toisena vaihtoehtona esitämme, että Suomujoen kalastuslupakiintiöistä varataan Sodankylän kuntalaisille 900- 1000 lupaa kalastuskaudelle. Metsähallitus siis varaa Sodankylän kuntalaisille mahdollisuuden hankkia vuosittain Suomujoen kalastukseen oikeuttavan kausiluvan, jonka puitteissa voi yleisten lupaehtojen mukaisesti kalastaa vapaasti kalastuskauden aikana. Lupa on omakustannushintainen.

Edellä esitetyt vaihtoehdot perusteluineen tulee ottaa käsittelyyn tämän lain valmistelun yhteydessä.

Jotta asia saataisiin oikaistua, tulee uuteen puistolakiin kirjata kuntalaisten erityisen kalastusoikeuden säilyttäminen Urho Kekkosen kansallispuiston perustamissäästösten hengen mukaisesti niin yksiselitteisen selkeästi, ettei sitä enää jatkossa voida eri tavoilla tulkita eikä muilla määräyksillä heikentää.

Sodankylä kalatalousalue
Lokka- Porttipahta kalatalousalue
Lapin Vapaa-ajankalastajat ry

Puheenjohtaja
Jorma Kaaretkoski
Ivalontie 2057
99660 Kersilö
puh. 040 5696488
sähköposti: jorma.kaaretkoski @outlook.com
puheenjohtajalvk@gmail.com